

4. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=926%2F2011>.

Гузь А.М.

**СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ МОРСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ХЕРСОНЕ
ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX-ГО – НАЧАЛЕ XXI СТОЛЕТИЯ**

В статье освещены и проанализированы становление и развитие морского образования в Херсоне во второй половине XX-го – начале XXI столетия. Определены основные этапы реорганизации учебных заведений в соответствии со спецификой подготовки морских специалистов.

Ключевые слова: морское образование, морские специальности, плавательная практика, морские правила, учебные технологии.

Guz' A.M.

**FORMATION AND DEVELOPMENT OF MARINE EDUCATION SYSTEM IN KHERSON
IN THE SECOND HALF OF THE 20TH – AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY**

The article covers and analyzes formation and development of maritime education in Kherson in the second half of the 20th – at the beginning of the 21st century. The main stages of reorganization of the educational institutions have been determined in accordance with the specific nature of marine specialists' training.

Key words: marine education, marine specialties, shipboard practice, marine rules, educational technologies.

УДК 371(438)(092)

Діденко А.М.

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ЯНУША КОРЧАКА

У статті висвітлено основні положення різноаспектної педагогічної спадщини видатного польського педагога Януша Корчака, які у своїй сукупності становлять чітку педагогічну систему. Автор у стислому вигляді розкриває такі складові системи Я.Корчака, як фактори формування особистості, педагогічна майстерність вихователя, мета, завдання, зміст, методи, засоби, форми та результати взаємодії педагогів і вихованців.

Ключові слова: педагог, гуманістична концепція, освіта, виховний процес, педагогічна система.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти і шкільництва активізується гуманістичне ставлення до особистості дитини, здійснюється пошук інноваційних форм організації виховного процесу, максимально наближених до суспільного життя, які не тільки забезпечували б вільний розвиток індивідуальних можливостей учня, а й визнавали права кожної людини на реалізацію своїх здібностей, сприяння у розв'язанні внутрішніх суперечностей, у переборенні суспільних конфліктів тощо.

Аналіз праць І.Д.Беха, І.А.Зязюна, Г.С.Костюка, В.Г.Кременя, К.Роджерса та інших енциклопедичних, філософських, психологічних, педагогічних джерел щодо визначення сутності понять “особистість”, “формування”, “гуманізм” дає можливість стверджувати, що гуманістичне формування особистості передусім має базуватися на педагогізації навколишнього середовища, яке повинне забезпечувати систематичний вплив на індивідуальність з метою вироблення у неї прагнення до самовдосконалення та формування певних особистісних рис на засадах людиноцентризму. Такий підхід вимагає цілісного ґрунтового вивчення дитячої особистості та створення умов для її належного розвитку, самоактуалізації, визнання її прав і врахування їх у процесі виховання.

У цьому контексті особливим явищем світового гуманістичного руху XX століття є діяльність польського педагога Януша Корчака (Генріка Гольдшміта), педагогічна концепція

якого формувалася в руслі ідей “нового” виховання з урахуванням досвіду та ідей класичної гуманістичної педагогіки, багатства природничих, антропологічних, соціально-економічних знань, які активно розвивалися на початку ХХ століття.

Знання основних етапів життєдіяльності видатного польського педагога, його педагогічної спадщини стає підґрунтям для усвідомлення усіх складових системи гуманістичного формування особистості людини в їх органічній єдності.

Розгляд досліджень щодо окремих аспектів спадщини Януша Корчака (Й. Гайда, С. Денисюк, В. Кушнір, Т. Забута, В. Ханенко) дозволяє визначити, що становлення світоглядних позицій педагога відбувалося у кінці ХІХ – на початку ХХ століття – у період зростання політичної активності польської інтелігенції в умовах посилення народного протесту проти зростаючого соціального та національного гніту.

На основі твердження про те, що на становлення Януша Корчака як педагога-гуманіста мали вплив суспільно-політичні умови, соціальне походження, родинні традиції та сімейна атмосфера, ранній початок педагогічної діяльності тощо, дослідниками виокремлено періоди формування педагогічних поглядів польського ученого:

- перший період охоплює його дитячі роки, коли на інтуїтивному рівні формувалося прагнення змінити світ;
- другий пов’язаний із вибором життєвого шляху, першим педагогічним досвідом та формуванням власних поглядів на педагогіку і процес виховання дітей;
- третій період характеризується створенням і впровадженням власних форм роботи з дітьми, критичним аналізом своєї педагогічної діяльності та прагненням до її постійного вдосконалення, досягнення вершин педагогічної майстерності [1, с.17].

У працях підкреслено, що провідним для польського гуманіста було прагнення змінити світ, зацікавлення людською долею, бажання працювати з дітьми. Значний вплив на становлення гуманістичних педагогічних концепцій Януша Корчака мало його захоплення літературою, звернення до філософських праць у прагненні знайти відповіді на діалектичні питання. Так, у творах Б.Пруса, Марка Аврелія, Діогена, Секста та інших Януш Корчак шукав відповіді на питання, пов’язані з особистістю дитини, її психологічними особливостями, а також із пошуком факторів впливу на розвиток людини як індивідуального внутрішнього світу, так і зовнішніх умов та чинників. На основі глибоких знань і розуміння проблем дітей із різних соціальних середовищ формується негативне ставлення педагога до тодішньої системи виховання, виникає прагнення ґрунтовно вивчити внутрішній світ дитини, створити умови для її правильного розвитку шляхом реформування соціально-виховних засад освітніх установ.

Визначальною особливістю педагогічної концепції Януша Корчака є те, що в її основі лежить поєднання здобутків та практичного досвіду педагогічного (вихователь та вчитель за покликанням), медичного (дитячий лікар за професією) та публіцистичного (журналіст і письменник) напрямів його діяльності.

Усвідомлюючи необхідність змінити суспільство крізь докорінні перетворення у концептуальних засадах виховного процесу в цілому, Януш Корчак так визначає своє педагогічне кредо: “Існую не для того, щоб мене любили, а для того, щоб я сам діяв і любив. Не оточуючі зобов’язані мені допомагати, а я сам повинен турбуватися про світ, про людей” [4, с.139].

Відтак, світоглядні переконання, педагогічні погляди Януша Корчака закорінені у гуманістичній педагогіці, філософському, психологічному і медичному розумінні потреб дитини, зокрема усвідомлення її природного прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Спостереження, аналіз набутого досвіду були покладені в основу його педагогічних трактатів “Як любити дитину”, “Педагогічна спадщина”, “Правила життя” та інших. Педагог переконується у необхідності формування соціальної програми та створення педагогічної системи, яка б ґрунтувалася на ідеях повноцінності та повноправності дитини, її рівності з дорослими, важливості періоду дитинства у становленні особистості. Особливе розуміння

польським педагогом місця і ролі виховання у процесі формування дитини зумовили інноваційні підходи в розумінні закономірностей, сутнісних зв'язків процесу виховання та трактуванні основних компонентів педагогічного процесу – мети, завдань, змісту, методів, засобів, форм та результатів взаємодії педагогів і вихованців.

Розгляд праць видатного польського педагога дозволяє стверджувати, що у своїй практичній педагогічній діяльності Януш Корчак надавав пріоритетного значення особистісному становленню вихованців у процесі набуття індивідуального соціального досвіду шляхом засвоєння досвіду колективного співжиття. Учений прагнув створити у дитячому середовищі ідеальне суспільство і навчити своїх вихованців жити у ньому. Такий підхід давав можливість Корчаку створити атмосферу, яка забезпечувала б не тільки фізичний, моральний, розумовий розвиток особистості, а й готувала її до життєдіяльності у демократичному суспільстві, в якому кожен громадянин обов'язково несе відповідальність за свої дії, вчинки, результати своєї праці. На думку польського педагога, організація суспільства має ґрунтуватися на розумінні людиною її прагнень, устремлінь та їх максимального задоволення з метою вдосконалення самого соціуму [5, с.15].

Вивчення праць дослідників творчої спадщини Януша Корчака дає змогу констатувати, що в основі таких наукових узагальнень педагога лежать його власні педагогічні спостереження, на основі яких була обґрунтована його педагогічна теорія, критичне осмислення та систематичне поповнення наукових знань про дитину, процес виховання, педагогічну науку в цілому. Так, зокрема, у процесі виховання польський учений застосовував такі методи, як: діагностико-прогностичні; організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки; виховання в процесі суспільно-практичної діяльності; стимулювання позитивної та послаблення негативної поведінки; самовиховання тощо [5, с.17].

Практичним підтвердженням педагогічної теорії Януша Корчака стала організація виховної системи, впроваджена ним у дитячих закладах, що базувалася на принципах динамізму, відкритості й самоорганізації; єдиного демократичного колективу вихованців, вихователів, працівників закладу; дотримання встановлених правил та рівності у правах і обов'язках всіх членів колективу шляхом застосування нормативних документів закладів (статут, кодекс); забезпечення необхідних умов для відповідного і належного розвитку кожного члена колективу; застосування методів виховання, спрямованих на пошук та розвиток індивідуальних можливостей дитини та її самоактуалізації; самоврядування із застосуванням самообслуговування та здійсненням виробничо-господарської діяльності; привчання до аналізу вчинків, їх причин та наслідків шляхом участі вихованців у діяльності товариського суду; вивчення дитячої особистості та віра у її кращі якості; створення можливостей для розвитку суспільної активності та вміння жити у соціумі [1, с. 8].

На основі узагальнення результатів досліджень вітчизняних учених можемо говорити про таку організацію життєдіяльності у Будинку сиріт, яка передбачала активізацію участі дітей у вихованні, допомогу у пошуку шляхів формування особистості її власними зусиллями, сприяння набуттю дітьми необхідного досвіду самоорганізації власного життя без порушення прав та свобод інших. Дослідники стверджують, що педагогічна система Януша Корчака відзначається високим рівнем оригінальності, що зумовлено глибоким знанням реалій щоденного дитячого життя у соціумі, умінням системно розглядати й інтерпретувати різні явища педагогічної діяльності й розвитку особистості, а також продуманою і раціональною організацією функціонування дитячого колективу [2, с.7].

У контексті специфічності педагогічної діяльності винятково важливого значення Януш Корчак надавав професійно-особистісним якостям учителя. Саме на основі власного педагогічного досвіду гуманіст обґрунтував основи педагогічної етики, яка сформувалась на базисі положень щодо загального ставлення педагога до дитини.

У своїх творах педагог неодноразово звертався до питання про роль і завдання вихователя у процесі формування особистості, побудови стосунків учителя та учня. Він був глибоко переконаний, що в основі високого професіоналізму вчителя є його постійне

прагнення до самовдосконалення, духовного і морального розвитку, поглиблення професійної компетентності. Педагог-гуманіст вимагав від вихователів, які працювали у його дитячих будниках, високого професіоналізму, намагався навчити їх шукати нестандартні рішення конкретної проблеми, розвивати педагогічну думку. На думку Януша Корчака, кожен вихователь повинен самостійно визначити систему своїх переконань у педагогічному процесі. Учений стверджував важливість того, щоб вчителі були зразковими, зрозумілими, доброзичливими до дітей, адже той вихователь, який дбає про задоволення потреб дітей, здобуде справжній авторитет, що відіграватиме істотну роль у виховному процесі [5, с. 15].

Вивчення творчої спадщини польського педагога свідчить про інноваційні на той час підходи до складових педагогічної майстерності, що визначається його розумінням мети виховання, знанням виховного процесу і вмінням ним керувати.

Узагальнення результатів вивчення творчої спадщини Януша Корчака дало змогу польській дослідниці Й. Гайді виокремити такі підходи ученого до визначення основ педагогічної майстерності вихователя, а саме:

- гуманістична спрямованість діяльності педагога, яка визначається любов'ю до дітей і оцінюється любов'ю з боку дітей; відповідному сприйнятті вихователем своїх вихованців; забезпеченні останнім права на повагу, бути тим, ким є; вмінням увійти у світ дитячих почуттів, уяви, реакцій;
- професійну компетентність, яка є триаспектною і передбачає: вміння пізнавати педагогом самого себе (самопізнання); всебічне вивчення та обґрунтування фізичного, психічного і суспільного розвитку кожної окремої дитини на основі поєднання педагогічного, психологічного і медичного аналізу її проблем та потреб; систематичний ґрунтовний критичний аналіз власних починань і помилок у вихованні;
- самовіддану працю, свідомість, наполегливість та постійне прагнення до вдосконалення своєї професійної компетенції, розвитку та розширення своїх педагогічних здібностей і технік (послідовність, логічність, оперативність, ініціативність, винахідливість, вміння шукати правильний підхід до кожного вихованця, швидко й виважено приймати рішення, враховуючи почуття і настрої дітей, тощо);
- володіння педагогом професійно необхідними особистісними рисами і якостями – емпатія, вміння відчувати іншу людину, співпереживати, виявляти свої внутрішні душевні переживання тощо;
- високий моральний рівень педагога, що виявляється у рівні культури, вихованості, вимогливості до себе як людини і як педагога, естетичності та виразності зовнішнього вигляду, поведінки, постійній готовності до дії, вмінні та бажанні бути взірцем для наслідування [1, с. 13].

Відтак, відповідно положень педагогічної етики, обґрунтованих Янушем Корчаком, педагог повинен любити дітей, захищати їхні права та інтереси, дбати про їх здоров'я, самопочуття, виявляти доброту та повагу до кожного вихованця, розуміти психологію дітей, ставити розумні вимоги до організації навчально-виховного процесу, вміти аналізувати ситуації, передбачати їх наслідки. Найважливіше завдання педагога полягає, на думку польського педагога, передусім у формуванні в учнів “механізмів самонавчання і самовиховання з врахуванням максимального включення індивідуальних здібностей кожного учня” та побудові таких міжособистісних відносин, які б забезпечували “комфортні умови для розвитку кожної дитини” [4, с. 54-55].

Підсумовуючи, слід зазначити, що педагогічні переконання Януша Корчака, які стали підґрунтям його педагогічної системи, формувалися на основі творчого аналізу власного практичного досвіду, і були зумовлені справжнім захопленням ученого педагогічною професією, вірою в її соціальне, історичне значення, прагненням до створення кращого гуманістичного суспільства.

Свою педагогічну систему Януш Корчак створював на основі логічного поєднання принципів медичного спостереження та аналізу особистісної дитячої поведінки у контексті життєдіяльності всієї спільноти. Такий підхід дав змогу польському педагогу обґрунтувати та втілити у практику педагогічні інновації, які не втратили актуальності й сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайда Й. Проблеми гуманістичного виховання особистості в педагогічній спадщині Януша Корчака та Антона Макаренка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Йоанна Гайда. – Київ, 2004. – 23 с.
2. Денисюк С. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Я.Корчака: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / С. Денисюк. – Київ, 2000. – 22с.
3. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
4. Корчак Я. Як любити дітей. – К.: Рад. школа, 1976. – 159 с.
5. Кушнір В. М. Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Валентина Миколаївна Кушнір. – Київ, 2004. – 22 с.

Диденко А.Н.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ЯНУША КОРЧАКА

В статье отражены основные положения разноаспектного педагогического наследия выдающегося польского педагога Януша Корчака, которые в своей совокупности представляют четкую педагогическую систему. Автор в сжатом виде раскрывает такие составляющие системы Я.Корчака, как факторы формирования личности, педагогическое мастерство воспитателя, цели, задачи, содержание, методы, средства, формы и результаты взаимодействия педагогов и воспитанников.

Ключевые слова: педагог, гуманистическая концепция, образование, воспитательный процесс, педагогическая система

Didenko A.M.

THE PEDAGOGICAL SYSTEM OF YANUSH KORCHAK

The substantive thesis of various pedagogical inheritance of prominent Polish educator Yanush Korchak that in the totality present the clear pedagogical system is reflected in the article. The author in the compressed form exposes such components of Yanush Korchak's system as factors of forming the personality, pedagogical skill of the educator, aim, task, maintenance, methods, facilities, forms and results of cooperation of teachers and pupils.

Key words: educator, humanistic conception, education, educational process, pedagogical system.

УДК 378.1

Кравченко Т.В.

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У 20-30 РР. ХХ СТ.

У статті розглянуто діяльність школи та громадськості щодо розв'язання завдань статевого виховання школярів у 20-30 рр. ХХ ст. Автором висвітлено підходи до статевого виховання молоді у шкільних навчальних програмах та дитячому комуністичному русі.

Ключові слова: школа, статево виховання школярів, гігієнічні навички, піонерський рух.

Сучасний світ переживає докорінну зміну підходів до проблеми формування всебічнорозвиненої творчої особистості, що актуалізує нагальну потребу підвищення ефективності всіх напрямів виховання, зокрема і статевого, у сучасному навчально-